

Склонността към предпочитане на правителството пред пазара

Идеята на моите статии може да бъде обобщена както следва: ние ще подобрим положението си, ако разчитаме повече на доброволното сътрудничество на пазара и по-малко на командите на правителството. Това не е безполезно твърдение, отразяващо сляпа идеология или религиозна ревност, както биха казали някои. То е базирано на внушителните основи от теория и доказателства. За повече от 225 години, като се върнем назад до “Богатството на народите” на Адам Смит, икономическата теория обяснява как пазарите координират действията на безброй хора, дори когато всеки от тях е мотивиран от тясно дефиниран егоистичен интерес, за да служат на обществения интерес далеч по-ефективно от правителствените действия, без значение от добрите им намерения.

И е ясно доказателството, че индивидуалната свобода, дисциплинирана от пазарните подбуди, е тясно свързана с общественото богатство. Пазарите и свободата, която позволяват, са далеч по-важни за просперитета на нациите от природните ресурси. Много държави, богати на природни ресурси, са разорени от замяната на пазарната свобода с правителствена принуда (например Аржентина, Русия, Индия, Китай и голям брой от африканските държави). Има също така много държави, бедни на природни ресурси, които са преуспели като разчитат основно на пазарните сили (Япония, Хонконг, Швейцария и Сингапур).

Но ако пазарът толкова превъзхожда правителството, защо хората отговарят на почти всеки проблем – реален или въображаем, като търсят решение от правителството? Защо правителствата безпоощадно поемат все по-голяма отговорност за благосъстоянието на техните граждани и все по-голяма част от парите им (paychecks) в неуспешни опити да подобрят положението на всеки за сметка на всеки друг? На тези въпроси не може да бъде даден пълен отговор в кратка статия. Но в сърцето на всеки отговор е иронията – пазарите са критикувани по причина, че създават богатство, а правителствата се аплодират заради това, че прахосват това богатство.

Пазарите правят чудеса, като създават във всеки от нас силен интерес да предприемем действия, които увеличават богатството на останалите. Малко от нас се замислят за благосъстоянието на повече от няколко от стотици милиони хора, които по различни и индиректни начини печелят от нашата работа и инвестиции. Но ние сме жизнено заинтересовани от заплатите, които получаваме и печалбите, които реализираме, а на пазара нашите заплати и печалби нарастват или намаляват заедно със стойността на нашия принос към другите. Така, чрез приспособяване на нашите усилия и инвестиции, за да подобрим условията си, подобряваме условията за безброй други хора.

Добре известното следствие от това е, както посочва Адам Смит през 1776, че въпреки че всеки човек “търси само лична печалба, ... той в този, както и в много други, случаи е воден от невидима ръка, което ще произведе резултат, който не е част от неговото намерение”. Но непосредствено преди това прочуто изявление, той прави друго, по-малко знаменито наблюдение, че всеки индивид: “нито възнамерява да подпомогне обществения интерес, *нито* *знае колко го подпомага*”. Тъй като ползите от нашите усилия са разпръснати сред толкова много хора по толкова различни начини, ние не можем да знаем колко помагаме на другите, дори и да ни беше грижа за това. И понеже ползите, които извличаме от другите подобно на това, са разпръснати сред толкова хора, никой от нас не забелязва, или може да идентифицира частния принос на другите за нашето благосъстояние. Ползите, генерирани от пазарите, са силно неоченени, защото са разпределени толкова широко и безпристрастно. И дори когато тези ползи се оценяват, хората рядко осъзнават, че те са възможни само благодарение на сътрудничеството, създадено от пазарните стимули.

Малко дадено доверие

Докато пазарът получава малко доверие, или слаба оценка, за ползите, които носи, той постоянно е атакуван точно заради това, че прави тези ползи възможни. Неизбежната последица от това, че пазарът награждава тези, които правят повече, за да са полезни на останалите, е, че той налага загуби за тези, които не го правят. Фирмите търпят загуби и фалират, когато изостанат спрямо конкуренцията при обслужването на потребителите, като прехвърлят оскъдните ресурси на тези, които ги използват по-добре. По подобен начин, онези, които инвестират и работят във фирми, които не дават продължително на потребителите по-добри продукти при по-ниски разходи разбират, че техните портфейли се свиват и техните работни места изчезват, като отново се преместват ресурси (включително и труд) към по-производителни дейности. Въпреки че всеки, включително онези, които поемат тези разходи, е по-добре като живее в икономика, която ги налага безмилостно, болката в резултат на това е неоспорима. И тъй като болката е концентрирана, тя лесно се забелязва, веднага се свързва с пазарните сили, които са я причинили и неизменно се критикува като пазарен провал, който изисква коригиращи правителствени мерки.

Така пазарният успех лесно се пропуска, или се приема за даден, докато дисциплината, която прави този успех възможен, се изобразява като излишен и неприемлив разход. Всички сме гледали късните новини да оплакват ужасните разрушения, от които страдат хората, когато голям работодател в тяхната общност излезе от бизнеса. Но колко са виждали следващ репортаж за милиони хора, които печелят по няколко долара на година, защото фалитът е освободил ресурси за производство на по-ценни стоки и услуги някъде другаде в икономиката? Ние сме станали богати, защото тези изглаждания създават повече ползи, отколкото разходи. Но тъй като ползите са разпръснати, а разходите са концентрирани, на пазара рядко се дава доверие за първото, но постоянно се обвинява за второто.

От друга страна, правителствените програми прахосват богатството, защото ползите от тях обикновено са концентрирани и затова лесно се забелязват, докато разходите за тях са широко разпръснати и лесно се пренебрегват. Политическите коефициенти разходи-ползи от тези програми са по-високи от техните социални коефициенти разходи-ползи, така че те неизменно се разширяват далеч отвъд точката, в която пределната им стойност покрива пределния разход. Очевидно групата, която получава повечето от ползите от дадена програма, ще я цени, ще знае кои политици я подкрепят и ще ги награждава за разширението им. Дори данъкоплатци, които плащат за разточителните програми, обслужващи специални интереси, обикновено се отнасят благосклонно към тях, тъй като ползите са толкова очевидни и лесно се свързват с дадената програма, която ги осигурява и разходите за всяка една програма за всеки един данъкоплатец обикновено са твърде малки, за да бъдат забелязани.

В заключение, политическите власти обичат да доставят правителствени ползи, дори ако така прахосват далеч по-големи ползи на пазара. Политиците и бюрократите са в бизнеса да получават доверие за неща и те не могат да го направят за ползи, генерирани чрез пазара, и получават малко, или никакви, обвинения ако програмите намалят тези ползи.

Не трябва да се смеем на кучето, че хапе ръката, която го храни. Когато се развиват правителствени програми, които изкривяват и премахват пазарните стимули, ние не само хапем ръката, която ни храни, но също храним ръката, която ни хапе.